

Motion till riksdagen 2025/26:2786

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

En politik för de nationella minoriteterna och minoritetsspråken

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	2
2	Inledning	4
3	Starkare grundlagsskydd för nationella minoriteter	7
4	Språk som diskrimineringsgrund	7
5	Permanent finansiering av minoritetsspråkens språkcentrum.....	9
6	Finansieringen av resursbiblioteken.....	10
7	Informationscentrum för samtliga nationella minoriteter	11
8	Tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken.....	12
9	Minoritetsspråk som modersmål.....	14
10	Läromedel på nationella minoritetsspråk.....	15
11	Sammanhängande utbildningskedjor	16
12	En minoritetspolitisk strategi	18
13	Hatbrott mot de nationella minoriteterna	19
14	Sanningskommission för romer och resande	22
15	Förvaltningsområde för romani chib.....	24
16	Ett nationellt center för romska frågor.....	25
17	Dokumentation av romska och resande bosättningar	26

18	Judiska minoriteten	28
19	Urfolksstatus för tornedalingar, kväner och lantalaiset	30
20	Tornedalsteatern.....	32
21	Sanningskommission för Sverigefinnarna	33
22	Älvdalskan – ett nytt minoritetsspråk	34
23	Teckenspråk	35

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över frågan om ett starkare grundlagsskydd för de nationella minoriteterna (sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar) och urfolket samer samt minoritetsspråken (samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch) och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över om språk ska införas som en diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att säkra en långsiktig och permanent verksamhet vid minoritetsspråkens språkcentrum och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att se över finansieringen av resursbiblioteken för de nationella minoritetsspråken i syfte att dessa ska få en permanent och stabil finansiering och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta informationscentrum om de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om ett fungerande nationellt tillsynsansvar för att säkerställa att syftet med lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk efterlevs och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till en nivå på minsta garanterade undervisningstid i modersmålsämnet där

minoritetsspråken ingår i grundskolan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Skolverket i uppdrag att ta fram läromedel i nationella minoritetsspråk i förordningen (2015:1047) med instruktion för Statens skolverk och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över utbildningskedjorna för alla nationella minoriteters språk och kultur inom lärosätena i syfte att de ska vara sammanhängande och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram ett förnyat handlingsprogram för bevarande och främjande av minoritetsspråken och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lärosätena i uppdrag att arbeta fram och anta en minoritetspolitisk strategi och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över möjligheten att inrätta ett rapporteringsverktyg för rasistiska incidenter, i likhet med det som finns på Irland, och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag i regleringsbrevet att fortsatt utveckla och förbättra arbetet för att bekämpa hatbrott och andra brott som hotar demokratin, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta en oberoende sanningskommission om relationen mellan svenska staten och den nationella minoriteten romer och resande och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att inrätta ett förvaltningsområde för romani chib och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta ett nationellt center för romska frågor och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Riksantikvarieämbetet i uppdrag att genomföra dokumentation och kartläggning av

romers och resandes bosättningar i syfte att synliggöra dem som en viktig del av vårt svenska kulturarv och tillkännager detta för regeringen.

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över om den nationella minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset ska få status som urfolk och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att ge Tornedalsteatern ett nationellt uppdrag och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till en oberoende sanningskommission om relationen mellan svenska staten och den nationella minoriteten sverigefinnar och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör få i uppdrag att utreda älvdalskans position och se över möjligheten för älvdalskan att bli ett minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

De nationella minoriteterna är samer, som också är ett urfolk, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. De språk som omfattas är samiska (alla former), finska, meänkieli, romani chib (alla varieteter) och jiddisch. Med tornedalingar avser vi även kväner och lantalaiset. Minoritetspolitiken är sedan 2000 ett eget politikområde (prop. 1998/99:143). Den nationella minoritetspolitiken inrättades som en följd av att Sverige ratificerade två Europarådskonventioner: minoritetsspråkskonventionen och ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter. Europarådet granskar regelbundet hur de länder som ratificerat konventionerna lever upp till sina åtaganden.

Förtryck av nationella minoriteter och en politik för tvångsassimilering är en beklagansvärd och ännu på många sätt obearbetad del av Sveriges mörka historia som lever kvar och har konsekvenser även i vår tid. Människor har både osynliggjorts och kartlagts på diskriminerande sätt enbart för att de tillhört en minoritet. Den tidigare assimileringpolitiken medförde att människor var tvungna att förneka sitt ursprung och sluta tala sitt språk för att inte bli uteslutna från majoritetssamhället. Genom internationella avtal har Sverige sedan ratificeringen 2000 förbundit sig att skydda och stärka samers, tornedalingars, sverigefinnars, romers och judars rättigheter till identitet, språk, kulturarv och religion. Men mycket återstår att göra. Möjligheten att använda det

egna språket i kontakt med myndigheter bör utökas och gälla alla talare av ett nationellt minoritetsspråk oavsett var i landet de bor. Utbildningen i, på och om de nationella minoritetsspråken samt de nationella minoriteternas kultur och kulturarv bör utvidgas, liksom möjligheten till vård och omsorg av personal som talar det egna modersmålet. Ett demokratikrav är att alla som tillhör en nationell minoritet ska ha möjlighet att medverka i beslut och ta tillvara sina intressen inom samtliga samhällsområden. Fortfarande förekommer diskriminering, rasism och hatbrott mot människor som tillhör de nationella minoriteterna. Av denna anledning måste vi ständigt fortsätta att förbättra och utveckla rättigheterna för den nationella minoritetsbefolkningen.

Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk trädde i kraft den 1 januari 2010. Lagen ska garantera Sveriges nationella minoriteter ett grundskydd samt särskilda rättigheter för den som bor i ett förvaltningsområde för samiska, meänkieli eller finska. Minoritetslagens grundskydd ska tillämpas i hela Sverige. Grundskyddet innebär bl.a. att förvaltningsmyndigheter ska informera nationella minoriteter om deras rättigheter, skydda och främja minoritetskulturen och språken samt ge de nationella minoriteterna möjlighet att påverka i frågor som berör dem och samråda med dem. Lagens särskilda rättigheter gäller förvaltningsområdena och innebär bl.a. att de nationella minoriteterna har rätt att använda sitt språk i kontakt med myndigheter. Kommunerna ska också se till att det finns personal som behärskar språket eller språken och erbjuda barn- och äldreomsorg på minoritetsspråken. I Sverige ingår flera kommuner och regioner i förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska med stärkta rättigheter att använda dessa minoritetsspråk. Inga förvaltningsområden finns för romani chib eller jiddisch, eftersom det anses svårt att begränsa romani och jiddisch till specifika områden.

Den förra regeringen har tagit fram ett handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Programmet omfattar ca 40 miljoner kronor per år under 2022–2024 och är en del av den satsning på den nationella minoritetspolitiken om 90 miljoner kronor per år som beslutades i budgeten för 2022. Vänsterpartiet är positivt till handlingsprogrammet och stod bakom budgetsatsningen.

Lennart Rhodin presenterade i augusti 2022, på uppdrag av Sverigefinländarnas delegation, en rapport med skarp kritik av Sveriges minoritetspolitik.¹ Trots att lagen

¹ Lennart Rhodin. Minoritetspolitiskt bokslut 2022 – hur har Sverige lyckats ta hand om sina nationella minoriteter? 2022.

om nationella minoriteter skärpts konstaterade Rhodin att endast ett fåtal kommuner och regioner lever upp till lagens krav på ett grundskydd för minoritetsbefolkningen. Vidare är uppföljningen av minoritetspolitiken alldeles för svag och minoriteternas förtroende för uppföljningsmyndigheterna lågt.

Sedan Lennart Rhodins rapport 2022 har situationen dessvärre inte förbättrats. Regeringen har tagit få initiativ för att stärka de nationella minoriteterna, tvärtom har anslagen i budget sänkts. Riksrevisionen bedömer i sin granskningsrapport från 2025 att regeringen skulle kunna använda resurserna mer effektivt för att bevara minoritetsspråken genom att ge ansvariga myndigheter långsiktiga uppdrag att arbeta med språkcentrum, främja produktionen av läromedel samt ge stöd till och följa utvecklingen på området. Myndigheterna har svårt att hitta kvalificerad personal som kan arbeta med uppdragen, och det tar tid att bygga upp relevant kompetens och förankra arbetet med språkbärare (personer som känner tillhörighet till minoritetsspråket). Det innebär att myndigheterna har svårt att snabbt skala upp verksamheten under några år. Betydande resurser som tilldelats för att stärka minoritetsspråken under perioden 2022–2024 har därför inte kunnat utnyttjas. Riksrevisionen bedömer att statens resurser skulle användas mer effektivt om myndigheterna kan planera och arbeta långsiktigt utifrån instruktionsenliga uppdrag.²

Vänsterpartiet noterar särskilt att Europarådets rådgivande kommitté i sitt femte yttrande om hur Sverige lever upp till ramkonventionen (2023) lyfter fram hur den ökande rasismen i landet även drabbar nationella minoriteter. Enligt Europarådet finns lagstiftning och strategier för att bekämpa rasism, hatretorik och hatbrott på plats men de är inte alltid effektiva. Det långvariga toleranta klimat som har rått i det svenska samhället har under den senaste granskningscykeln försämrats, i synnerhet gentemot invandrare. Rasism riktad mot judar, romer och samer ökar också. En mer polariserad politisk samhällsdebatt verkar slå mot personer som hör till nationella minoriteter, särskilt de som hör till judiska, romska och samiska grupper. Detta klimat av ökad intolerans behöver hanteras skyndsamt enligt Europarådet. Vänsterpartiet anser att den av regeringen förda politiken snarare riskerar att förvärra problemen.

Rättigheterna för den nationella minoritetsbefolkningen måste utvecklas, inte avvecklas. Vänsterpartiet avvisar därför regeringens kraftiga sänkning av anslaget för de nationella minoriteterna från och med 2025. Vi anser att de s.k. tidsbegränsade medlen

² Riksrevisionen, granskningsrapport Nationella minoritetsspråk – kortsiktiga och otillräckliga statliga insatser (RiR 2025:16).

bör permanentas. Vi satsar därför medel för att återupprätta politiken. Vi föreslår även en särskild satsning i syfte att fördjupa arbetet med åtgärder för de nationella minoriteterna. Mer om våra budgetförslag för de nationella minoriteterna finns att läsa i motion 2025/26:3158 för utgiftsområde 1.

I den här motionen presenterar vi några av våra förslag för att värna minoritetsspråken och de nationella minoriteterna. I motion 2025/26:2787 skriver vi om våra förslag som särskilt rör urfolket samer. I motion 2024/25:553 presenterar vi våra förslag om att stärka samiskt näringsliv.

3 Starkare grundlagsskydd för nationella minoriteter

Sedan 2010 finns det ett grundlagsskydd i regeringsformen (RF 1 kap 2 § st 6) där det framgår att det samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Vänsterpartiet hade länge drivit frågan om ett grundlagsskydd för de nationella minoriteterna (mot. 2006/07:K350) och vi stod bakom regeringens förslag (prop. 2009/10:80). Några av de remissinstanser som yttrade sig om förslaget ansåg dock att inte bara samer utan även övriga nationella minoriteter borde omnämnas i 1 kap. 2 § RF. Vidare föreslog ett par remissinstanser att språk borde läggas till bland det som minoriteterna ska ha möjlighet att behålla och utveckla. Sametinget framförde att förslaget var missvisande eftersom minoriteter inte har samma rättigheter som urfolk och föreslog att det i ett nytt stycke skulle slås fast att samerna är ett urfolk. Några remissinstanser framförde även att det inte är tillfredsställande att samer har en svagare ställning i Sveriges grundlag än i grannländerna Norge och Finland. Vänsterpartiet instämmer i remissinstansernas kritik.

Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över frågan om ett starkare grundlagsskydd för de nationella minoriteterna (sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar) och urfolket samer samt minoritetsspråken (samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch). Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Språk som diskrimineringsgrund

Den svenska diskrimineringslagen innehåller sju olika diskrimineringsgrunder: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan

trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. I den proposition (prop. 2007/08:95) som låg till grund för diskrimineringslagen öppnade regeringen upp för att antalet diskrimineringsgrunder kan komma att utökas på sikt. Dock ansåg regeringen att den lämpligaste lösningen i det dåvarande läget var att diskrimineringslagstiftningen skulle utgå från de diskrimineringsgrunder som Diskrimineringskommittén arbetat med. Det fanns inte tillräckligt underlag för att bedöma om det var lämpligt att införa fler grunder eller en öppen lista, dvs. ett generellt förbud mot all diskriminering, inte bara diskriminering på de grunder som särskilt anges.

I de senaste granskningsrundorna har Europarådets expertkommitté kritiserat Sverige för att inte ha språk som diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen. Det har bl.a. förekommit att barn förbjudits att prata sitt minoritetsspråk i skolan.

Den förra regeringen skriver i Sveriges åttonde rapport till Europarådet (2021) att språk inte explicit är en diskrimineringsgrund men att det däremot finns skydd mot diskriminering p.g.a. etnisk tillhörighet i diskrimineringslagen. Diskriminering som har samband med t.ex. språkkrav kan, enligt regeringen, omfattas av skyddet mot diskriminering p.g.a. etnisk tillhörighet. Vänsterpartiet anser inte att skyddet mot att bli diskriminerad p.g.a. sitt språk är tillräckligt starkt. Det räcker inte med att skyddet mot diskriminering p.g.a. etnisk tillhörighet kan omfatta språk. Diskrimineringsförbudet i Europakonventionen innehåller förvisso en öppen lista med diskrimineringsgrunder som även gäller som svensk rätt. Ändå är det känt att det förekommer diskriminering just p.g.a. språk. Sverigefinländarnas delegation hänvisar t.ex. i sin skuggrapport till Europarådet (2022) till fall där personer har förbjudits att prata finska på arbetsplatsen eller i skolan, och även samiskt språkcentrum har uppmärksammat liknande fall.

Även Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har i sin rapport om minoritetspolitikens utveckling under 2023 rekommenderat regeringen att utreda möjligheterna att uppta språk som diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen.³ 2022–2032 infaller FN:s språkdecennium, vilket gör det ännu mer angeläget att lyfta situationen för minoritetsspråken.

Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över om språk ska införas som en diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

³ Länsstyrelsen Stockholm. Nationella minoriteter och minoritetsspråk. Minoritetspolitikens utveckling år 2023. Rapport 2024:9.

5 Permanent finansiering av minoritetsspråkens språkcentrum

Sedan 2022 driver Institutet för språk och folkminnen (Isof) språkcentrum för de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska. Uppdraget att inrätta språkcentrum fick Isof av den förra regeringen. De nationella språkcentrumen ska ge stöd och kunskap som underlättar för språkbärare i hela landet att behålla, ta tillbaka och utveckla sitt språk. Det långsiktiga målet med åtgärderna är att öka användningen av språken både på individnivå och i samhället i stort samt att främja en fungerande överföring av de nationella minoriteternas språk och kultur till nästa generation. Syftet är att de nationella minoritetsspråken ska leva vidare i Sverige. Språkcentrumens fysiska lokaler finns i Uppsala (språkcentrum finska), Kiruna och Övertorneå (språkcentrum meänkieli) samt Stockholm (språkcentrum jiddisch och språkcentrum romska). Samiskt språkcentrum etablerades 2010. Språkcentrumet är placerat på två orter, Dearn/Tärnaby och Staare/Östersund, och är en del av Sametingets språkavdelning.

Riksrevisionen lyfter i sin granskning fram att både Isof och Sametinget arbetar effektivt med språkcentrum eftersom de arbetar utifrån språkens särskilda behov och inkluderar språkbärare i sitt arbete. Dessvärre bedömer Riksrevisionen att regeringens kortsiktiga styrning av språkcentrum har lett till effektivitetsförluster. Isofs språkcentrum har i praktiken behövt avvecklas, för att därefter direkt startas upp igen, på grund av hur och när regeringen beslutat om uppdraget. Samtidigt har Isof investerat betydande resurser i att utbilda personal, hitta lämpliga former för arbetet och inventera behov av insatser. Även Sametinget har behövt lägga tid och resurser på att utöka sin verksamhet, för att sedan skala ned den igen. I regleringsbrevet för 2025 har Isof fått i uppdrag att ansvara för språkcentrum, utan angivet slutår. Att uppdraget ges i regleringsbrevet riskerar dock innebära en mer kortsiktig planering av verksamheten. Riksrevisionen föreslår därför att uppdraget om språkcentrum förs över till Isofs instruktion. På så vis får Isof bättre möjligheter att planera språkcentrums verksamhet långsiktigt.⁴

Vi vill ha en permanent finansiering av minoritetsspråkens språkcentrum för finska, meänkieli, romani och jiddisch samt Sametingets språkcentrum så att verksamheterna kan planera för ett långsiktigt och stabilt arbete.

⁴ Riksrevisionen, granskningsrapport Nationella minoritetsspråk – kortsiktiga och otillräckliga statliga insatser (RiR 2025:16).

Regeringen bör vidta åtgärder för att säkra en långsiktig och permanent verksamhet vid minoritetsspråkens språkcentrum. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Finansieringen av resursbiblioteken

Den förra regeringen har gett Kungliga biblioteket (KB) i uppdrag att genomföra en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek. Det omfattar de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Uppdraget innebär en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek som resursbibliotek för finska, jiddisch, meänkieli, romani chib respektive samiska. Biblioteken ska vara en resurs för landets kommuner och för Sveriges nationella minoriteter judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Barn och unga är särskilt prioriterade. Uppdraget är en del av regeringens nationella biblioteksstrategi 2022–2025.

Att alla bibliotek har ett utbud på de nationella minoritetsspråken är en viktig symbolfråga. Enligt bibliotekslagen ska biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna bl.a. genom att erbjuda litteratur på de nationella minoritetsspråken. För att se hur Sveriges nationella minoriteter skrivs fram i biblioteksplaner har KB under 2022–2023 genomfört en undersökning av sammanlagt 356 biblioteksplaner. Undersökningen visar att samtliga 19 analyserade regionala planer har koppling till bibliotekslagens skrivningar om nationella minoriteter. Andelen kommunala biblioteksplaner med en tydlig koppling till desamma är ca 67 procent. Cirka 16 procent av de kommunala planerna saknar tydlig koppling till någon av lagarna. Cirka 80 procent av de kommunala biblioteksplanerna saknar utskrivna mål och aktiviteter för nationella minoriteter specifikt riktade till barn och unga. Andelen planer som saknar utskrivna mål eller en formulering om litteratur särskilt riktad till språkbärarna av nationella minoritetsspråk uppgår till drygt 38 procent.⁵

Enligt KB:s remissvar på utredningen SOU 2024:3 har resursbiblioteken hittills varit i en implementerings- och etableringsfas. Att inneha ett nationellt uppdrag är en stor pågående verksamhetsomställning för de fem biblioteken och att utforma relevant verksamhet och nå målgrupperna tar tid. Resursbiblioteken vänder sig till främst

⁵ Kungliga biblioteket. Nationella minoriteter i planerna. En analys av kommunala och regionala biblioteksplaner. Bibliotekssamverkan, KB 2024-127.

kommunal biblioteksverksamhet samtidigt som de ska stödja språkbärarna i direkt individuell kontakt. Det är ett komplext uppdrag som behöver långsiktighet för att göra skillnad. Att skapa medvetenhet om att resursbiblioteken finns och kan ge stöd kräver planering och resurser där stabilitet och långsiktig finansiering är grundstenar. Resursbiblioteken signalerar oro över varaktig och tillräcklig finansiering, och de påverkas när annan finansiering vid sidan av den statliga dras ner. Det har visat sig vara utmanande för resursbiblioteken att hitta och rekrytera personer med rätt kompetens och med erfarenhet och kunskap inom respektive språk. När väl rätt kompetens är på plats är personalsituationen ofta sårbar eftersom personalresurserna är begränsade. KB framhåller även att en nationell medieförsörjning genom fjärrlån på minoritetsspråken är en utmaning och inte ryms i resursbibliotekens nuvarande uppdrag.

Dessvärre är finansieringen av resursbiblioteken både otillräcklig och oklar. I dag finansieras verksamheten bara delvis av statliga medel. Vänsterpartiet anser att finansieringen behöver klarläggas och permanentas.

Regeringen bör vidta åtgärder för att se över finansieringen av resursbiblioteken för de nationella minoritetsspråken i syfte att dessa ska få en permanent och stabil finansiering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Informationscentrum för samtliga nationella minoriteter

Sametinget har sedan 2005 ett nationellt ansvar att via samiskt informationscentrum informera om samer och samisk kultur. Informationscentrumets uppdrag är att öka människors kunskaper om samer och samisk kultur. I uppdraget ingår bl.a. att svara på frågor och initiera och medverka vid arrangemang och kampanjer. Syftet är att öka tillgången på information, göra den lättillgänglig och på alla sätt främja informationen om det samiska i samhället. Informationscentrumet ska även ta initiativ till samverkan mellan olika aktörer som arbetar med information om samer. En annan viktig uppgift är att bilda nätverk mellan olika informationskanaler och aktörer för att berika varandra och göra det lättare att hitta svar på frågor om samerna.

I Malmö finns Romskt informations- och kunskapscenter (RIKC) som är ett kommunalt initiativ. Centret erbjuder bl.a. råd och stöd till Malmöbor på romani chib genom sitt medborgarkontor och som resurspersoner inom individärenden. RIKC utvecklar även samarbetsformer för att öka kunskapen kring minoritetslagstiftning,

romsksvensk historia och romska livsvillkor i dag. En liknande verksamhet, Romano Center, finns i Göteborgs Stad. Vänsterpartiet anser att liknande informationscentrum bör finnas för samtliga nationella minoriteter.

Regeringen bör inrätta informationscentrum om de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Tillsyn och uppföljning av minoritetspolitiken

Utredningen Högre växel i minoritetspolitiken (SOU 2020:27) konstaterar att det är en utmaning att många olika verksamheter, både på statlig nivå och på kommun- och regionnivå, förväntas bidra till uppfyllelse av minoritetspolitikens mål och förverkligandet av de nationella minoriteternas rättigheter. Dessa verksamheter har olika förutsättningar och förvaltningskultur. De sorterar även under flera olika departement, utöver Kulturdepartementet som har det huvudsakliga ansvaret för minoritetspolitiken. De många aktörerna interagerar med varandra och med företrädare för de nationella minoriteterna på lokal, regional och nationell nivå. Detta gör systemet komplext och svårt att överblicka.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har haft ett uppföljningsansvar rörande minoritetspolitikens tre delområden. De två myndigheterna har årligen lämnat en rapport till regeringen. I maj 2025 beslutade dock regeringen att flytta över ansvaret för minoritetsfrågorna till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). Detta trots att minoritetsorganisationerna var tydliga motståndare till en överflyttning. Beslutet har medfört oro för att arbetet med minoritetspolitiken kommer att sinkas eller stanna upp. Detta p.g.a. att Länsstyrelsens upparbetade expertis riskerar att förloras och en uppstartsfas för MUCF. Vänsterpartiet delar denna oro.

Utredningen SOU 2020:27 har föreslagit en rad åtgärder i syfte att förbättra systemet för uppföljning av minoritetspolitiken. Uppföljningsmyndigheternas uppdrag har varit utspritt i en rad olika styrdokument – minoritetslagen, Sametingets instruktion och uppföljningsmyndigheternas regleringsbrev. Detta har medfört att uppdraget blivit otydligt. Vidare konstaterar utredningen att det saknas resurser i form av personal för att kunna uppfylla regeringens ambitioner med verksamheten. Personalen har dessutom varit uppdelad på två myndigheter. Detta har omöjliggjort specialisering hos personalen, t.ex. när det gäller en uppföljning och analys respektive utåtriktade insatser. Trots att

myndigheterna under flera år har påtalat resursbristen har deras resurser inte ökat sedan uppdraget inrättades. Det är dock högst oklart om de problem som funnits med uppföljningssystemet löses genom att MUCF får ta över ansvaret. Myndigheten har förvisso haft olika uppdrag kring de nationella minoriteterna. Däremot har myndigheten inte fullt ut fördjupad kunskap om nationella minoriteter och minoritetspolitiken utöver dessa särskilda uppdrag. Det innebär att MUCF kommer behöva säkerställa en kompetensöverföring och en dialog med Länsstyrelsen i Stockholm. Enligt regeringen ska verksamheten genomföras på ett kostnadseffektivt sätt och hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.⁶

Vänsterpartiet anser också att den befintliga utredningen SOU 2020:27 inte i tillräcklig omfattning sett över hur tillsynsansvaret över minoritetspolitiken ska utformas för att fungera på ett tillfredsställande sätt. Från de nationella minoriteternas företrädare har det bl.a. framförts att en egen myndighet för minoritetspolitiken skulle höja statusen på frågorna.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har i sin rapport om minoritetspolitikens utveckling under 2024 särskilt fokuserat på delområdet språk och kulturell identitet samt på kommuners och regioners insatser under 2023 och 2024.⁷ Den övergripande bilden är att kommuner och regioner under de senaste två åren tagit steg för att utveckla sitt minoritetspolitiska arbete genom att anta mål och riktlinjer och utbilda sin personal. Resultaten är dock begränsade i förhållande till hur nationella minoriteters rättigheter tillgodoses i praktiken. Uppföljningsmyndigheterna ser fortsatt att kommuner och regioner i förvaltningsområden har ett mer aktivt minoritetspolitiskt arbete, medan det utanför förvaltningsområden kvarstår betydande brister. Samtidigt har ett flertal myndigheter genomfört insatser, bl.a. inom ramen för handlingsprogrammet för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken, samt inom den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Det krävs dock fortsatta och långsiktiga satsningar för att bygga vidare på det som gjorts och skapa varaktiga resultat. För att Sverige inom en rimlig framtid ska leva upp till sina internationella åtaganden krävs långsiktiga, kraftfulla och träffsäkra politiska satsningar inom politikens samtliga tre delområden. Vänsterpartiet instämmer i uppföljningsmyndigheternas bedömning.

⁶ <https://www.mucf.se/om-oss/aktuellt/mucf-far-ansvaret-minoritetspolitiken>.

⁷ Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget. Nationella minoriteter och minoritetsspråk. Minoritetspolitikens utveckling år 2024 (2025).

Europarådet har i sina granskningar av svensk minoritetspolitik påtalat problemet med att minoriteterna varken har någon instans att vända sig till eller tillgång till något rättsligt verktyg när rättigheter inte efterlevs och påtalar det som en allvarlig brist. De nationella minoriteterna bekräftar, enligt utredningen, i hög utsträckning den bilden. Utredningen SOU 2020:27 menar att Institutet för mänskliga rättigheter som inrättades 1 januari 2022 kan fånga upp denna problematik. MR-institutet ska bl.a. följa, undersöka och rapportera om hur de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas i Sverige. Institutet ska lämna förslag till regeringen om de åtgärder som behövs för att säkerställa de mänskliga rättigheterna. Dock har MR-institutet inte i uppdrag att pröva anmälningar från enskilda eller att utöva någon tillsyn över hur minoritetslagen följs.

Regeringen bör återkomma med förslag om ett fungerande nationellt tillsynsansvar för att säkerställa att syftet med lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk efterlevs. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9 Minoritetsspråk som modersmål

Goda kunskaper i modersmålet är en viktig utgångspunkt för all inläring. Därför måste modersmålsundervisningen stärkas. Flerspråkighet bör möjliggöras tidigt i åldrarna eftersom det har betydelse för såväl den personliga identiteten som den intellektuella och emotionella utvecklingen. Lärande är starkt förknippat med modersmålet. Att befästa kunskaper i det egna språket är en väg till att lära sig också svenska. Ämnet har därför det viktiga uppdraget att stödja eleverna i deras kunskapsutveckling. Samtliga nationella minoritetsspråk i Sverige befinner sig i en språkbytesprocess, vilket innebär att det för varje generationsskifte är allt färre som talar språken. Att barn och unga får utbildning i och på de nationella minoritetsspråken är centralt för att vända språkbytesprocessen.⁸ Elever som tillhör någon av de nationella minoriteterna har en något starkare rätt till modersmålsundervisning än andra elever. Det finns inga krav på att språket ska vara elevens dagliga umgängesspråk eller att eleven ska ha några kunskaper i språket. Men i skolans timplan ges modersmål tyvärr inte samma status som övriga skolämnen med garanterad undervisningstid trots att ämnet har kunskapskrav och betygskriterier.

⁸ A.a.

Antalet elever som deltar i modersmålsundervisning i jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska har sjunkit år för år sedan 2022, trots att de formella rättigheterna till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk succesivt har stärkts. Det kvarstår enligt Länsstyrelsen i Stockholm betydande strukturella hinder som innebär att mer än hälften av de som är berättigade till modersmålsundervisning väljer att inte delta. Det handlar om bristen på lärare, att undervisningen ges i fel språkvarietet, undermåligt utbildningsmaterial och inte minst om att undervisningen ges utanför skoltid. Det finns alltså behov av ett antal olika satsningar för att fler barn och unga ska lära sig och utveckla sitt nationella minoritetsspråk.⁹

Flera statliga utredningar har utrett modersmålsundervisningen. Regeringens utredning SOU 2019:18 konstaterar att modersmålsämnet, trots sin undanskymda eller ”vid sidan av”-position, som Skolverket uttrycker det, är ett relativt stort och ständigt växande ämne. Andelen elever som var berättigade till modersmålsundervisning mer än fördubblades mellan 1998 (11,8 procent av samtliga elever i grundskolan) och 2017 (27,1 procent). Utredningen föreslår bl.a. att modersmålsundervisningen ska regleras i timplanerna, vilket bl.a. innebär att undervisningen knyts närmare skolans övriga verksamhet och att ämnet får en garanterad undervisningstid. Vänsterpartiet anser att detta är positivt och i linje med vad vi tidigare föreslagit (mot. 2016/17:3669). Utredningen har varit på remiss men det är oklart hur och om regeringen arbetat vidare med förslagen. 2025 presenterades utredningen På språklig grund (SOU 2025:9) som bl.a. hänvisar till förslagen i SOU 2019:18.

Regeringen bör ta initiativ till att införa en nivå för minsta garanterade undervisningstid i modersmålsämnet där minoritetsspråken ingår i grundskolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10 Läromedel på nationella minoritetsspråk

Från och med 2022 har Skolverket fått 26,5 miljoner kronor för att öka elevers tillgång till undervisning i nationella minoritetsspråk och för att ta fram läromedel i nationella minoritetsspråk. Det är en lovvärd satsning, som Vänsterpartiet står bakom.

Riksrevisionen konstaterar i sin granskning att regeringen har en tydligt uttalad ambition att säkerställa att alla elever ska ha tillgång till de läromedel och lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling. I dagsläget är dock undervisningen i

⁹ A.a.

minoritetsspråk i hög grad beroende av att lärare själva producerar läromedel, vilket både är onödigt tidskrävande och innebär en risk för lägre kvalitet i undervisningen. Riksrevisionen bedömer att staten skulle kunna använda de resurser de avsatt för att främja produktionen av läromedel i minoritetsspråken mer effektivt om Skolverket fick en instruktionsenlig uppgift, hellre än ett tillfälligt uppdrag, att göra detta. Skolverket har försökt upphandla relevanta läromedel inom ramen för sitt tillfälliga uppdrag, men uppdragets tidsbegränsning har medfört praktiska utmaningar i att träffa avtal med läromedelsföretag. Dels tar framställning av läromedel tid, dels är korta avtal mindre attraktiva för företagen. Granskningen visar att få företag är intresserade av att producera läromedel i minoritetsspråken, eftersom produktionen är för liten för att bli lönsam. Detta gör det särskilt viktigt att Skolverket kan bygga upp relationer med läromedelsföretagen och utforma avtal som sträcker sig över tid.¹⁰

Regeringen bör ge Skolverket i uppdrag att ta fram läromedel i nationella minoritetsspråk i förordningen (2015:1047) med instruktion för Statens skolverk. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 Sammanhängande utbildningskedjor

För att garantera alla elevers tillgång till undervisning i minoritetsspråk krävs sammanhängande utbildningskedjor från förskola till högre utbildning och forskning. Den dåvarande regeringen konstaterade redan i skrivelsen Nystart för en stärkt minoritetspolitik (skr. 2017/18:282) att den utbildningsväg som erbjuds i de samiska språken är otillräcklig. Sedan dess har enbart mindre åtgärder vidtagits inom utbildningsområdet. I handlingsplanen för minoritetsspråken konstaterade den förra regeringen att det krävs en obruten utbildningskedja från språkutveckling i förskolan till modersmålsundervisning i grundskola och gymnasieskola vidare till universitetsutbildningar i språken, samt möjlighet att utbilda sig till lärare i minoritetsspråken, för att bryta språkbytesprocessen och skapa möjlighet till revitalisering. Att utbildningskedjan brister har även Lennart Rhodin uppmärksammat i sin rapport 2022. Giellaguovddáš bedömning i lägesrapporten för 2023 är att situationen inom hela utbildningskedjan i stort sett är oförändrad och därmed ännu utgör ett av de allvarligaste hindren för att revitalisera de samiska språken. Trots att Skolverket har

¹⁰ Riksrevisionen, granskningsrapport Nationella minoritetsspråk – kortsiktiga och otillräckliga statliga insatser (RiR 2025:16).

vidtagit åtgärder för att underlätta för elever att få tillgång till samisk undervisning är utbildningskedjan fortsatt långt ifrån sammanhållen. Därmed erbjuds inte en god utbildning i samiska. Regeringen bör enligt Giellaguovddáš stärka förutsättningarna ytterligare för att säkerställa en fungerande utbildningskedja från samisk förskoleverksamhet till högre studier.

Sverige har återkommande fått kritik från Europarådet, bl.a. för att situationen på utbildningsområdet för minoritetsspråken är otillfredsställande. Sveriges regering har trots det inte vidtagit åtgärder för att skapa en obruten och sammanhållen utbildningskedja från förskola till högskola i minoritetsspråk. Man har inte heller skapat en varaktig lärarutbildning för alla fem minoritetsspråken eller etablerat ett utökat utbud av tvåspråkig undervisning på minoritetsspråken. De åtgärder som genomförts sedan 2014 kan enligt Rhodin endast ses som komplement till det som först och främst skulle säkra de nationella minoritetsspråkens fortlevnad i Sverige.¹¹

Riksrevisionen konstaterar i sin granskning att handlingsprogrammet för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken har lett till att det skapats en infrastruktur för språkens revitalisering. Det krävs dock fortsatta och långsiktiga satsningar för att nå hållbara resultat. Tre år är en alltför kort tidshorisont för att bygga upp språkliga institutioner och ta fram undervisningsmaterial samt utbilda lärare, tolkar och översättare. Att barn och unga får möjlighet att lära sig språken i förskola och skola lägger grunden för språkutbildning på högre nivå. Detta krävs i sin tur för att åtgärda bristen på modersmålslärare, språklärare, tolkar och översättare. Att fler lär sig språken är också centralt för att på sikt möta bristen på språkkunnig personal inom förskola, skola och äldreomsorg. Att fler talar språken är en förutsättning för att tillgodose nationella minoriteters rättigheter till offentlig service på de nationella minoritetsspråken. Parallellt behöver språkens infrastruktur stärkas och språkens domäner utökas för att språken ska utvecklas i takt med samhället. Riksrevisionen rekommenderar därför att regeringen tar fram ett fortsatt handlingsprogram för bevarande och främjande av minoritetsspråk. Riksrevisionen föreslår att nästa fas av handlingsprogrammet särskilt ska fokusera på att skapa en sammanhängande utbildningskedja.¹²

¹¹ Lennart Rhodin. Minoritetspolitiskt bokslut 2022 – hur har Sverige lyckats ta hand om sina nationella minoriteter? 2022.

¹² Riksrevisionen, granskningsrapport Nationella minoritetsspråk – kortsiktiga och otillräckliga statliga insatser (RiR 2025:16).

Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över utbildningskedjorna för alla nationella minoriteters språk och kultur inom lärosätena i syfte att de ska vara sammanhängande. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör ta fram ett förnyat handlingsprogram för bevarande och främjande av minoritetsspråken. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12 En minoritetspolitisk strategi

Universitets- och högskolerådet (UHR) rekommenderade redan 2018 universitet och högskolor att anta en minoritetspolitisk strategi.¹³ Bakgrunden var att det framkommit allvarliga brister när det gäller lärosätenas förmåga såväl att tillgodose behoven hos nationella minoritetsstudenter som att motverka diskriminering. Som förslag på vad som skulle kunna ingå i en minoritetspolitisk strategi nämner UHR t.ex. rutiner för att nationella minoritetsstudenter ska kunna kombinera studier och kultur, studieinformation och specifik information på nationella minoritetsspråk samt ett proaktivt ställningstagande mot diskriminering av nationella minoriteter.

I en studie som UHR gjorde 2023 framkommer att deltagarna upplever färre problem kopplade till minoritetstillhörigheten än de upplevt tidigare i utbildningskedjan. Oftast bemöts de med intresse av andra på högskolan. Men även om högskolan upplevs som mer fredad än tidigare skolgång, och i övriga delar av samhället, förekommer negativa upplevelser. Det allra vanligaste problemet är andras okunskap om de nationella minoriteterna. Okunskapen yttrar sig på en rad sätt: upprepade frågor, osynliggörande, ifrågasättanden, fördomar, exotifiering m.fl. Även positivt grundad nyfikenhet kan upplevas som påfrestande; att känna sig som ”extralärare” eller att bli utpekad som annorlunda. Det bidrar till den minoritetsstress som många av studenterna ger uttryck för. I studien framkommer några fall av rasism och diskriminering, framför allt rasistiskt bemötande under praktikperioder. Det finns oro för diskriminering på arbetsmarknaden efter studierna hos vissa studenter, särskilt inom den romska minoriteten. Det kan påverka viljan att söka högskoleutbildning. Resultaten i studien antyder att det finns geografiska skillnader i bemötandet. Det upplevs finnas större kunskap om minoriteterna vid lärosäten i områden som har högre representation av en nationell minoritet. Men samiska studenter vittnar om större risk att utsättas för rasism

¹³ Universitets- och högskolerådet. Vad kan den svenska högskolan göra för ungdomar från Sveriges nationella minoriteter? UHR:s rapportserie 2018:4.

vid lärosäten i norr. UHR ger med anledning av studien en rad förslag till Sveriges universitet och högskolor. De gäller insatser för kunskapshöjande och synliggörande, utbildning i de nationella minoritetsspråken, breddad rekrytering och breddat deltagande och mot diskriminering. Arbetet behöver ske i dialog med studenter från de nationella minoriteterna.¹⁴

Regeringen bör ge lärosätena i uppdrag att arbeta fram och anta en minoritetspolitisk strategi. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

13 Hatbrott mot de nationella minoriteterna

De nationella minoriteterna har historiskt sett varit utsatta för marginalisering, diskriminering och rasism, även från staten. I dag lever fortfarande fördomar kvar som drabbar de nationella minoriteterna både på gruppnivå och som enskilda individer. Dessvärre har det rådande politiska klimatet medfört att rasismen riktad mot nationella minoriteter ökar. Europarådets rådgivande kommitté lyfte redan 2023 hur den allt mer polariserade politiska diskursen verkar slå mot personer som hör till nationella minoriteter, särskilt de som hör till judiska, romska och samiska grupper. Att regeringen har tagit fram en handlingsplan mot rasism och hatbrott 2024 är lovvärt. Regeringen har även fattat beslut om en nationell strategi för att stärka judiskt liv och motverka antisemitism för perioden 2025–2034. Åtgärderna är dock inte tillräckliga eftersom regeringen samtidigt skurit ner på resurserna till minoritetspolitiken. I motion 2023/24:18 har vi skrivit mer om åtgärder mot hatbrott i allmänhet.

Brottsförebyggande rådets (Brå) rapport om antisemitiska hatbrott från 2025 visar att framträdande personer för det judiska Sverige löper större risk att utsättas för antisemitiska kränkningar, eftersom de lättare kan identifieras. Det gäller både före och efter den 7 oktober 2023. Flera uppger att personer som har offentliga roller i sina verksamheter löper större risk att utsättas för hatbrott och antisemitism. När det gäller medlemmars utsatthet beskriver flera intervjupersoner att det räcker med att bli igenkänd eller på andra sätt kunna identifieras som judisk för att det ska finnas en risk för att utsättas för antisemitism. Barn och unga är en särskilt utsatt grupp för antisemitism, både på sociala medier och i skolan. Vidare utsätts judiska församlingar löpande för hatbrott och andra former av antisemitism. Ofta upplevs utsattheten

¹⁴ Universitets- och högskolerådet. Högskolestudier ur ett nationellt minoritetsperspektiv. UHR:s rapportserie 2023:4.

samvariera med datum som är viktiga antingen för judar eller för radikalnationalistiska grupper, exempelvis kristallnatten eller judiska högtider, eller med händelser i Mellanöstern. Karaktären på utsattheten uppges variera mellan allt från glåpord och trakasserier till skadegörelse, hat och hot.¹⁵

Av Brås rapport om hatbrott riktade mot samer från 2024 framgår att hat mot samer förekommer i olika typer av miljöer och sammanhang. Det kommer till uttryck i skolan, på arbetsplatsen, i hemmiljö, på offentliga platser och inte minst på internet. Även om vem som helst med en samisk identitet kan utsättas, framstår risken att utsättas som större för dem som bär tydliga samiska attribut i form av kläder eller namn som är identifierbart samiska. Samer inom renskötarfamiljer är särskilt utsatta för hatbrott. Många av brotten involverar renar och kan bestå av smitning vid renpåkörning och hundar som jagat eller attackerat renar, eller renar som medvetet körts över med skotrar eller skjutits. I intervjuerna framkommer att vissa händelser upplevs aktivera hatbrotten som konflikter med markägare, skogsägare och bönder som inte vill att renar vistas på markerna. Andra konfliktsituationer handlar om jägare och skoteråkare som anser sig begränsade av renskötselrätten. Konkurrerande näringar som framhäver upplevda motsättningar mellan samer som ett urfolk och en minoritet å ena sidan, och majoritetsbefolkningen å andra sidan, upplevs också påverka konfliktnivåerna inom Sápmi. Det handlar om vattenkraft, vindkraft och utvinning av mineraler där det finns intressen både lokalt, i form av arbetstillfällen och infrastruktur, och centralt genom den så kallade gröna omställningen. Det finns också tecken på att hatbrotten kan öka när samiska rättigheter erkänns eller uppmärksammas.¹⁶

Brå har 2025 fått i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad studie av antiziganistiska hatbrott. Brå ska i studien belysa den antiziganistiska hatbrottslighetens karaktär i syfte att få förbättrad kunskap för att kunna stärka det förebyggande arbetet mot rasism, särskilt antiziganism.

De kartläggningar som görs av Brå är mycket viktiga men resultaten och Brås bedömningar måste även leda till konkreta åtgärder. Gemensamt för hatbrotten som riktas mot nationella minoriteter är att få anmälda brott leder till åtal och fällande dom. Detta får som konsekvens att brottsoffren upplever att det inte är någon idé att göra polisanmälan.

¹⁵ Brottsförebyggande rådet. Antisemitiska hatbrott – Samtida erfarenheter från judiska församlingar och organisationer. Rapport 2025:9.

¹⁶ Brottsförebyggande rådet. Hatbrott mot samer. Rapport 2024:5.

Brå lyfter bl.a. att ett rapporteringsverktyg, i likhet med det som finns på Irland, skulle vara ett värdefullt komplement till de anmälningar om hatbrott som inkommer till svenska myndigheter.¹⁷ För att få en bättre bild av förekomst och olika uttryck för rasism på Irland har ett antal civilsamhällesorganisationer med hjälp av ekonomiskt stöd från regeringen tagit fram ett rapporteringsverktyg för rasistiska incidenter, där såväl utsatta som vittnen kan rapportera incidenter anonymt. Rapporteringsverktyget har funnits sedan år 2013 och årliga rapporter har publicerats som beskriver olika uttryck för rasism (inklusive brottsliga), samt miljöer och sammanhang där sådana förekommer på Irland.

Polismyndigheten har tidigare fått i regeringsuppdrag att utveckla och förbättra arbetet för att bekämpa hatbrott och andra brott som hotar demokratin. Uppdraget slutredovisades i december 2023. Av polisens återredovisningar framkommer att det kvarstår utvecklings- och förbättringsbehov när det kommer till att identifiera, utreda och förebygga hatbrott. Även om åtgärder vidtagits saknas fortfarande i stor utsträckning fungerande rutiner och strukturer, och det föreligger ett fortsatt utbildningsbehov på området.¹⁸

Av regeringens handlingsplan mot rasism och hatbrott (2024) framgår att Polismyndigheten ska fortsätta utveckla dels sitt arbete med att utreda och lagföra personer för hatbrott och andra brott som hotar demokratin, dels arbetet mot it-relaterade hatbrott och andra brott som hotar demokratin. Polismyndigheten ska även ha kontinuerlig dialog och samarbete med grupper som upplever sig utsatta för hatbrott. Vänsterpartiet anser att detta är lovvärt. Samtidigt är det en brist att Polismyndigheten inte fått ett särskilt uppdrag att fortsatt bedriva detta arbete i regleringsbrevet för 2024 och 2025.

Regeringen bör se över möjligheten att inrätta ett rapporteringsverktyg för rasistiska incidenter, i likhet med det som finns på Irland. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag i regleringsbrevet att fortsatt utveckla och förbättra arbetet för att bekämpa hatbrott och andra brott som hotar demokratin. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

¹⁷ A.a. Rapporteringsverktyget heter iReport och är framtaget av nätverket Irish network against racism. (INAR). Se vidare: <https://www.ireport.ie/>.

¹⁸ A.a.

14 Sanningskommission för romer och resande

Den romska minoritetsbefolkningen i Sverige är heterogen. Romer har levt i landet under ca 500 år och invandring har skett periodvis. Resande räknas som en del av den romska minoriteten och har levt i Sverige åtminstone sedan 1500-talet. Vid sekelskiftet till 1900-talet särskilde staten mellan romer som nyligen invandrat till Sverige och romer som var en del av befolkningen i Sverige sedan länge. Sverige har en mörk historia när det gäller behandlingen av romer och resande. Den första delen av 1900-talet utövade staten en ren rasideologi som i sin yttersta form gick ut på att romer inte borde leva i Sverige. Regeringens utredning *Den mörka och okända historien – Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet* beskriver hur myndigheterna systematiskt registrerade och diskriminerade romer och resande långt in i vår närtid.¹⁹ Vitboken, som publicerades 2014, är enligt regeringen en utgångspunkt för att stärka arbetet med romers mänskliga rättigheter och ett led i regeringens arbete med att förbättra levnadsförhållandena för romer. I vitboken konstaterar regeringen att det i stor utsträckning saknas kunskap om romers villkor i Sverige ur ett historiskt perspektiv även om det finns en hel del källmaterial. Vidare har alla förhållanden och särbehandlande åtgärder som materialet synliggjort inte varit möjliga att beskriva. Regeringen understryker att vitboken inte ger några slutgiltiga svar eller någon fullständig kunskap.

Områden som det saknas forskning och kunskapssammanställningar kring är bl.a. hur steriliseringslagarna användes mot romer och resande samt hur och i vilken omfattning barn tvångsomhändertogs av myndigheterna. I slutet av 1990-talet tillsattes en statlig utredning som fick i uppgift att belysa steriliseringsfrågan. En av utredningens uppgifter var att utforma ett system för ekonomisk ersättning till personer som hade steriliserats mot sin vilja eller på någon annans initiativ. En annan uppgift för utredningen var att belysa lagstiftningens utformning och tillämpning och att sätta in steriliseringsfrågan i sitt historiska sammanhang. Utredningen kom fram till att det saknades belägg för att romer skulle ha varit en särskild målgrupp för steriliseringspolitiken. Dock vittnar romer och resande själva om att sterilisering var en åtgärd som särskilt riktades mot dem. Paulina de los Reyes har i en rapport lyft fram att den forskning som bedrivits om steriliseringslagstiftningen i Sverige har bidragit till att

¹⁹ *Den mörka och okända historien – Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet*. Ds 2014:8.

skapa en missvisande bild av steriliseringspolitikens omfattning och konsekvenser för romer.²⁰

Kommissionen mot antiziganism har i sitt slutbetänkande, Kraftsamling mot antiziganism (SOU 2016:44), lämnat ett antal rekommendationer till regeringen. Kommissionens övergripande slutsats är att det i stor utsträckning saknas styrning och kontinuitet både i politiken och i initiativ från andra aktörer. Regeringen måste säkerställa att det fortsatta arbetet präglas av reell romsk delaktighet och inflytande. Upprättelse och ansvarsutkrävande är frågor som måste stå i förgrunden enligt kommissionen. Detta kan bidra till att kränkningar av romers mänskliga rättigheter inte upprepas. Kommissionen rekommenderar bl.a. att statsministern framför en officiell ursäkt för de övergrepp som romer har drabbats av genom historien. Ursäkten bör framföras vid en officiell ceremoni som ett led i att ge romer upprättelse och motverka nutida kränkningar av romers mänskliga rättigheter. Vidare bör regeringen ta initiativ till inrättandet av minnesmärken och minnesdagar med syftet att erkänna och synliggöra den antiziganistiska historien i Sverige.

Enligt det nordiska forskarnätverket Romers och resandes historia i Norden (RORHIN) bör vitboken kompletteras med en oberoende sanningskommission som kan ge romer och resande upprättelse och återställa förtroendet för myndigheterna. Enligt Civil Rights Defenders (CRD) remissvar på kommissionens slutbetänkande är det viktigt att en officiell ursäkt kompletteras med någon form av ekonomisk kompensation för att konkret markera ansvarstagande. Ett exempel på hur detta kan göras kommer från Norge, där romer har tillerkänts både individuell och kollektiv ersättning för de människorättsbrott som de har utsatts för.

Vänsterpartiet anser att det arbete som påbörjats i och med vitboken och kommissionen mot antiziganism behöver fortsätta och intensifieras. En sanningskommission kan sammanställa och beskriva övergrepp och oförrätter som ägt rum genom att bl.a. låta enskilda som på olika sätt drabbats få berätta sin historia. Kommissionen bör utreda den svenska statens övergrepp mot romer och resandes mänskliga rättigheter samt komma med förslag på lämpliga åtgärder för att stärka romers och resandes ställning och erkänna det historiska traumat. En sanningskommission skulle enligt Vänsterpartiet även kunna ligga till grund för en offentlig ursäkt till romer och resande. Sanningskommissionen kan även se över och ta

²⁰ De los Reyes, Paulina. Ett olösligt problem. Rapport om steriliseringslagarnas konsekvenser för romer och resande, 2013.

initiativ till minnesmärken, minnesdagar och andra åtgärder för att synliggöra romers och resandes historia i Sverige. Vidare kan en sanningskommission få ett bredare uppdrag när det gäller att se över bl.a. påtvingade steriliseringar av romer och resande samt tvångsomhändertaganden av barn. En sanningskommission är nödvändig för att den svenska romer-och-resande-politiken ska kunna utvecklas och måste kopplas till kompensatoriska och framåtsyftande åtgärder samt ha ett oberoende mandat.

Regeringen bör inrätta en oberoende sanningskommission om relationen mellan svenska staten och den nationella minoriteten romer och resande. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

15 Förvaltningsområde för romani chib

Sverige har antagit en strategi för romsk inkludering med målet att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som inte är rom. Länsstyrelsen i Stockholm ansvarar för att samordna och följa upp insatser inom regeringens strategi för romsk inkludering. Utredningen Högre växel i minoritetspolitiken (SOU 2020:27) har uppmärksammat arbetet med strategin för romsk inkludering. Arbetet omfattar knappt två årsarbetskrafter på Länsstyrelsen i Stockholms län. En stor del av arbetet fokuserar på framtagandet av den årliga uppföljningsrapporten till regeringen. Medarbetarna hanterar också många samtal och svarar på frågor. Det stora trycket på Länsstyrelsens arbete inom strategin för romsk inkludering gör att sårbarheten i arbetet är stor och i samband med arbetstoppar blir läget mycket ansträngt. Strategin skapar en massa förväntningar men kortsiktigheten i arbetet är, enligt Länsstyrelsen, ett problem. Särskilda regeringsuppdrag har lämnats med kort varsel. Kortsiktigheten gör också att det är svårt att planera och att arbeta strategiskt. Vidare har graden av styrning från regeringen varierat över tid. Länsstyrelsen anser att myndighetens uppdrag inom uppföljning av strategin för romsk inkludering behöver förtydligas då det råder diskrepans mellan målen i strategin och de faktiska förutsättningarna för att kunna nå målen.

Som en del i uppföljningen sammanställer Länsstyrelsen i Stockholms län varje år en rapport som lämnas till regeringen. I rapporten för 2024 redogör Länsstyrelsen för att arbetet med romsk inkludering i kommuner och regioner är fortsatt lågt prioriterat, trots en viss ökning sedan 2022. Många uppger att de saknar kännedom om en lokal romsk befolkning eller har svårt att identifiera målgruppen, vilket försvårar arbetet. Utöver

detta är brist på ekonomiska resurser, personal och kunskap om den nationella minoriteten hinder som påverkar insatserna. Samtidigt framgår det att kommuner och regioner som ingår i ett förvaltningsområde oftare arbetar aktivt med romsk inkludering. Detta tyder på att redan etablerade strukturer och resurser inom minoritetsarbetet bidrar till en mer systematisk och långsiktig hantering av frågor som rör romsk inkludering.²¹

För att arbetet inte ska tappa ännu mer fart och kraft föreslår Vänsterpartiet en satsning i sin budgetmotion för 2026. Regeringen har tidigare valt att göra en kraftig neddragning på de särskilda medlen för den nationella minoriteten romer. Vi har avvisat denna neddragning. Regeringen har även tagit bort det särskilda anslaget för romer (7:2 Åtgärder för den nationella minoriteten romer) vilket vi avvisat (mot. 2024/25:1937 utg.omr. 1, mot. 2025/26:3158 utg.omr. 1).

Utredningen SOU 2020:27 visar tydligt att det krävs mer resurser för att strategin för romsk inkludering ska kunna förverkligas. Den rasism och den diskriminering som riktas mot romer och resande fortlever dessvärre trots den förra regeringens tidigare satsningar. Regeringens strategi för inkludering och vitboken är en bra början, men för att komma till rätta med problemen behöver en rad ytterligare åtgärder vidtas. I dag har ca 25 000–50 000 personer i hela landet svensk romani som sitt modersmål. Ett förvaltningsområde för romani chib kan bidra till den kontinuitet, förutsebarhet och stabilitet som arbetet med romsk inkludering behöver för att lyckas. Vi anser att t.ex. storstadskommuner som Malmö, Göteborg och Stockholm med fördel skulle kunna vara förvaltningsområden för romani chib.

Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att inrätta ett förvaltningsområde för romani chib. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

16 Ett nationellt center för romska frågor

Kommissionen mot antiziganism (SOU 2016:44) föreslår i sitt slutbetänkande att regeringen bör inrätta ett nationellt center för romska frågor. Regeringen tillsatte en utredning som har sett över frågan och lämnat förslag om att inrätta Myndigheten för romska frågor (Ds 2019:15). Myndigheten ska enligt förslaget bl.a. initiera, främja och stödja åtgärder för att öka minoriteten romers egenmakt och inflytande med särskilt fokus på kvinnor och barn samt bidra till den fortsatta utvecklingen av det romska

²¹ Länsstyrelsen Stockholm, enheten för nationella minoriteter. Romsk inkludering. Årsrapport 2024. Rapport 2025:12.

civilsamhället. Utredningen föreslår vidare att myndigheten återkommande ska anordna en landsomfattande sammankomst där minoriteten romers organisationer, aktivister och andra sakkunniga från och företrädare för minoriteten kan mötas och diskutera för minoriteten viktiga frågor. Myndigheten ska även synliggöra, samla och sprida kunskap samt verka för att metoder utvecklas för att motverka antiziganism och diskriminering. Enligt utredningen ska myndigheten även skapa en kunskapsbank över minoriteten romers kultur, språk och historia samt främja högtidlighållande av centrala högtidsdagar för minoriteten romer. Vänsterpartiet anser att det vore värdefullt att samla arbetet med romska frågor vid ett nationellt center eller en myndighet. Detta skulle kunna bidra till att regeringens strategi för romsk inkludering får avsedd effekt. Vi avsätter medel för att starta upp ett nationellt center för 2026 (mot. 2025/26:3158 utg.omr. 1).

Regeringen bör inrätta ett nationellt center för romska frågor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

17 Dokumentation av romers och resandes bosättningar

Spåren av romers och resandes liv är till stor del osynliga i kulturlandskapet och inte uppmärksammas av kulturmiljövården. I folkminnesarkiven, och andra arkiv, finns omfattande material om romer, men mer sällan finns romers egna röster dokumenterade. Ett exempel på dokumentation av en tidigare svensk-romsk lägerplats är den arkeologiska undersökning som genomfördes i Skarpnäck i södra Stockholm hösten 2015 och våren 2016. Det s.k. Skarpnäckslägret iordningställdes 1959 av Stockholms stad för svenska romer i Stockholm som ännu saknade fast bostad. Lägret var i bruk till omkring årsskiftet 1963/1964. Syftet med den arkeologiska undersökningen var att fördjupa kunskapen om Skarpnäckslägret och att synliggöra platsen och dess historia. Arbetet skedde i samverkan mellan arkeologer, etnologer och romska företrädare som del av projektet I stadens utkant – svensk-romska livsberättelser och lägerplatser från 1900-talet. Forskningsprojektet bedrevs 2015–2016 i samverkan mellan den romska kulturföreningen É romani glinda och andra romska sakkunniga, Historiska museet, Institutet för språk och folkminnen, Mångkulturellt centrum och Stiftelsen Kulturmiljövård med stöd av Riksantikvarieämbetets medel för forskning och utveckling. I rapporten om Skarpnäckslägret konstateras att romers historiska platser inte tillhört den kategori platser som lyfts fram när ett områdes kulturhistoriska värden ska beskrivas. Dessutom är kunskapen om svensk-romska lägerplatser fortfarande

förhållandevis låg både inom kulturarvssektorn och i samhället i stort. Enligt rapporten finns dock en medvetenhet inom kulturarvssektorn om att detta är en brist. Det finns också flera exempel på projekt som arbetat för att minska denna kunskapslucka. Det var bl.a. mot denna bakgrund som projektet I stadens utkant initierades och den arkeologiska undersökningen av Skarpnäckslägrat planerades och genomfördes.²²

Byn Snarsmon i Tanums kommun är ett annat exempel på en resandebosättning som delvis undersökts arkeologiskt. Byn var bebodd mellan ungefär 1850 och 1910 och enligt uppgift har den som mest hyst omkring 30 familjer i ett flertal enkla hus eller hyddor. Enligt berättelserna avhystes byns innevånare omkring 1910 av länsman i socknen, detta efter klagomål från boende i byns närhet. Enligt några berättelser ska husen ha rivits i samband med avhysningen. Enligt Bohusläns museum är grunderna efter ca tio av dessa hus synliga. Tre av dem uppges vara arkeologiskt utgrävda de senaste åren. Flera resandefamiljer deltog i arbetet med att gräva ut sina förfäders boplatser och i sökandet efter sin egen historia. Projekt Snarsmon påbörjades 2003 med en inventering inom området. Bohusläns museum genomförde därefter tillsammans med Resande romers riksförening och lokallistoriskt intresserade arkeologiska undersökningar på boplatserna under 2004–2007. Snarsmon iordningställdes som besöksmål med informationsskyltar 2005 och en minnestavla har satts upp på platsen. Projektet fortsatte efterhand med bl.a. bebyggelsehistoriska undersökningar, arkivstudier, etnologiska arbeten och en studiecirkel. Detta sammanfattades 2008 i boken Snarsmon – resandebyn där vägar möts.

En sammanställning om romskt kulturarv har gjorts av bl.a. Västernorrlands museum 2022. Enligt rapporten finns det flera platser som finns med på fotografier från 1950-talet, både i Örnsköldsvik, Timrå, Sundsvall och Härnösand, som vore intressanta att undersöka vidare.²³

Vänsterpartiet anser att det är angeläget att undersöka och dokumentera fler boplatser. Romers och resandes historia måste lyftas fram och synliggöras inom det svenska kulturarvet. Att göra arkeologiska utgrävningar och iordningställa bosättningar som minnesmärken är ett sätt att synliggöra romers och resandes historia som en viktig del av vår svenska historia. Vänsterpartiet vill ge Riksantikvarieämbetet i uppdrag att

²² Skarpnäckslägrat. Arkeologisk undersökning av en svensk-romsk lägerplats vid Flatenvägen i Skarpnäck, Anna Arnberg (red.), Statens historiska museer. FoU rapport 17, 2017.

²³ Laura Brander, Västernorrlands museum. Arkivundersökningar om romskt kulturarv i Västernorrland. Rapport inom projektet Romskt kulturarv i Västernorrland, år 1 Dnr YLM 2022/160.

genomföra dokumentation och kartläggning av romers och resandes bosättningar i syfte att synliggöra dem som en viktig del av vårt svenska kulturarv. Vänsterpartiet föreslår därför en satsning på 1 miljon kronor inom utgiftsområde 17 för 2026 (mot. 2025/26:3170).

Regeringen bör ge Riksantikvarieämbetet i uppdrag att genomföra dokumentation och kartläggning av romers och resandes bosättningar i syfte att synliggöra dem som en viktig del av vårt svenska kulturarv. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

18 Judiska minoriteten

Judisk historia i Sverige är relativt okänd utanför den egna gruppen, med undantag för svenska hjälpinsatser i slutet av andra världskriget. De svenska judarnas historia ger ett långt historiskt perspektiv på religiös etablering och mångfald i Sverige. Från slutet av 1600-talet har judar bosatt sig i Sverige. De var dock tvungna att konvertera till kristendomen. 1686 års kyrkolag krävde att de bl.a. måste döpa sig för att kunna bo i landet. På 1770-talet tillät kungen judar att komma till Sverige utan att konvertera. Enligt det s.k. judereglementet från 1782 fick judar endast bosätta sig i Stockholm, Göteborg, Norrköping och Karlskrona. De fick inte gifta sig med icke-judar och inte vittna inför domstol. 1870 fick judarna liknande medborgerliga rättigheter som alla andra medborgare i Sverige. Först 1899 fick judar rätt till allmän sjuk- och fattigvård. I mitten av 1800-talet kom en våg av judisk invandring. Bakgrunden var svåra judeförföljelser i Östeuropa, särskilt i Tsarrysland. Hundratusentals judar reste västerut. Av dem stannade ca 4 000 personer i Sverige. Under tiden fram till krigsutbrottet 1939 tog Sverige emot ca 3 000 judar från bl.a. Tyskland, ett förhållandevis litet antal beroende på en restriktiv flyktingpolitik. Genom olika aktioner, bl.a. av Svenska Röda Korset under krigets slutskede 1945 och strax därefter, kunde ca 11 000–13 000 judiska koncentrationslägerfångar transporteras till Sverige. Av dessa kan en tredjedel antas ha stannat i Sverige. En viss invandring har därefter skett i samband med antisemitiska kampanjer och politiska omvälvningar i Central- och Östeuropa under 1950–1990-talet. Efter att Sverige anslutit sig till Europarådets ramkonvention om nationella minoriteter erkändes judar, samer, romer, sverigefinnar och tornedalingar som svenska nationella minoriteter. Språket jiddisch har också blivit erkänt som ett av fem officiella minoritetsspråk i Sverige.

I dag har ca 150 000 svenskar judiska rötter. Omkring 20 000 svenskar identifierar sig själva som judar. Majoriteten av dem bor i Stockholm, Göteborg och Malmö, där det även finns självständiga församlingar. Andra städer som också har eller har haft en judisk befolkning är Borås, Västerås, Helsingborg, Lund, Norrköping och Umeå. Historiskt finns det många städer där det tidigare funnits en större andel judar, men som inte längre har ett organiserat judiskt liv. De judiska församlingarna är samlade under organisationen Judiska Centralrådet, med säte i Stockholm. I Sverige började jiddisch användas mer kontinuerligt i slutet av 1700-talet i samband med att judar fick bilda församlingar och kunde leva judiskt i Sverige. De flesta jiddischtalande har dock varit flerspråkiga och använt svenska och hebreiska vid sidan av jiddisch. För många judar i Sverige är jiddisch framför allt viktigt som ett kulturarvsspråk. Det finns dock ett ökat intresse, inte minst bland yngre, att lära sig jiddisch och återta språket som en del av en judisk identitet.

Av utredningen Högre växel i minoritetspolitiken (SOU 2020:27) framgår att den judiska minoriteten på många sätt fortfarande osynliggörs i samhället och så även inom minoritetspolitiken. Den judiska minoriteten har inget förvaltningsområde och har inte heller haft någon strategi förrän 2025. Därmed har ingen specifik uppföljning alls gjorts rörande frågor som rör den judiska minoriteten. Vänsterpartiet föreslog 2022 att regeringen skulle ta fram en nationell strategi för den judiska minoriteten. Därför var det glädjande att regeringen 2023 tillsatte en utredning som presenterade sitt slutbetänkande Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034 (SOU 2024:3). Enligt utredningen är det största hindret för judiskt liv den utbredda antisemitismen i samhället och den bristande tryggheten och säkerheten som finns kring judiska institutioner. Hat och hot mot judiska individer och organisationer gör att många judar upplever otrygghet, oro och rädsla. Den bristande tryggheten och säkerheten begränsar många judars möjligheter att leva ett judiskt vardagsliv och att leva öppet med sin judiska identitet. Det medför svårigheter för judiska organisationer att verka och utvecklas i Sverige och gör det svårare för judisk kultur att utövas. För att stärka judiskt liv samt överföringen av judisk kultur och jiddisch till yngre och framtida generationer i Sverige föreslog utredningen att en nationell strategi ska genomföras med utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden om skydd för nationella minoriteter och minoritetsspråk. En viktig utgångspunkt är att den judiska minoriteten ska involveras och vara delaktig i det arbete som genomförs.

Förslaget innebär bl.a. att pilotkommuner finansierade av statsbidrag ska utses för att bedriva ett utvecklingsarbete för att stärka judiskt liv.

Regeringen beslutade sedan i juni 2025 om en strategi för att stärka judiskt liv och motverka antisemitism i Sverige. Strategin ska skapa en struktur för det nationella arbetet under perioden 2025–2034. Målsättningen är att lägga grunden för ett mer målinriktat och samordnat arbete och för att skapa bättre förutsättningar för judiskt liv i Sverige. För att strategin ska få genomslag avser regeringen att tillsätta en nationell samordnare som bl.a. ska verka för samverkan mellan berörda aktörer i strategin, följa upp dess genomförande och föra dialog med den judiska minoriteten. Vänsterpartiet anser att det är positivt att en strategi nu finns på plats. Vid behov och beroende på utvecklingen av arbetet med strategin avser vi att återkomma med konkreta yrkanden. En fråga att se över vore t.ex. att införa förvaltningsområden för jiddisch. I likhet med vad vi anfört angående romani chib anser vi att man med fördel kan knyta sådana förvaltningsområden till större städer.

Regeringens satsning för att genomföra förslaget om en judisk strategi har dock inte varit tillräcklig enligt SOU 2024:3. Vänsterpartiet föreslog därför en satsning på 39,5 miljoner kronor i syfte att genomföra strategin för 2025 (mot. 2024/25:1937 utg.omr. 1).

19 Urfolksstatus för tornedalingar, kväner och lantalaiset

Den nationella minoriteten tornedalingar, som också innefattar benämningarna kväner och lantalaiset, har levt och verkat i Sveriges nordligaste delar sedan urminnes tider. Befolkningen har bebott områden i Nordkalotten före fastställandet av nuvarande statsgränser. År 1809 förlorade Sverige nuvarande Finland till Ryssland. Den nya riksgårnsgränsen drogs genom det finskspråkiga området längs Torne, Muonio och Könkämä älvar. Därmed blev de finskspråkiga på den svenska sidan av Tornedalen språkligt och kulturellt en minoritet i Sverige, medan de finskspråkiga på den finska sidan blev den numerärt största språkliga gruppen i Finland. Under början av 1900-talet växte rasbiologiska idéer fram och 1922 etablerades det rasbiologiska institutet i Uppsala. Finsk-ugriska grupper ansågs stå på en lägre utvecklingsnivå vilket, enligt rasbiologerna, hotade att degenerera den ”svenska rasen”. I takt med att den nationalistiska ideologin växte sig starkare, blev också införandet av det svenska språket i skolväsendet allt viktigare. Från 1874 fick skolor i svenska Tornedalen statligt stöd för

undervisning i tornedalsfinska. Ett tiotal år senare inledde staten sin försvenskingsprocess och i början av 1920-talet var skolan i Tornedalen helt försvenskad. Personliga vittnesmål finns om lärare som bestraffade elever som pratade sitt modersmål tornedalsfinska i skolan.

En viktig milstolpe i återerövrandet av språket var när den svenska grundskolan på 1970-talet ålades att erbjuda undervisning i hemspråk. Många i Tornedalen valde nu finska som hemspråk, men problemet var att undervisningen gavs på en standardfinska som eleverna inte kände igen och därför hoppade många av. En milstolpe i bevarandet och utvecklandet av den tornedalska kulturen och språket var bildandet av Svenska tornedalingars riksförbund, STR-T, 1981. Snart började tornedalsfinskan ses som ett eget språk och fick därmed också ett eget namn; meänkieli. År 2000 erkände staten tornedalingarna som en nationell minoritet och meänkieli som ett officiellt språk.

Sannings- och försoningskommissionen som utrett övergrepp på och kränkningar av tornedalingar, kväner och lantalaiset är den meänkielitalande minoritetens första sammanställda historieskrivning.²⁴ Dokumentation som t.ex. skattelängder, jordeböcker, kyrkoböcker, mantalslängder, bomärken och domböcker styrker minoritetens mycket tidiga existens och markanvändning i norra Sverige. Forskningen om minoriteten har dessvärre varit nästintill obefintlig och på grund av detta är nämnd dokumentation för många okänd. Minoriteten har sedan lång tid tillbaka bedrivit jakt och fiske. Minoriteten har även historiskt ägnat sig åt renskötsel. Även arkeologiska fornlämningar som talar för en mycket tidig jordbrukarkultur har upptäckts men inte utretts vidare. Det meänkielitalande området har ett välbevarat kulturarv och ett rikt kulturliv. Minoriteten arbetar aktivt för att utveckla användningen av meänkieli genom språkundervisning och språkforskning samt genom litteratur, scenkonst och musik. Tornedalingar, kväner och lantalaiset skiljer sig från den svenska majoritetsbefolkningen genom språket, kulturen och en tydlig geografisk förankring historiskt såväl som i nutid. Den nationella minoriteten har en egen matkultur och byggnadsstil, egna traditioner och en stark vilja att fortsätta leva enligt dessa och sprida den egna särarten och identiteten till kommande generationer.

Sannings- och försoningskommissionen har bedömt att staten och kyrkan har agerat på ett sätt som inneburit en skada för minoriteten. Samhörigheten inom gruppen har skadats eller försvagats som en följd av att minoritetens språk och kultur skambelagts.

²⁴ Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset. SOU 2023:68.

Assimileringspolitiken har också indirekt åsamkat skada genom den splittring som uppkommit inom minoriteten kring synen på assimileringen och dess följder. Statens agerande har lett till att minoriteten förlorat markrättigheter och möjligheten att utöva sina traditionella näringar, vilket av många inom minoriteten upplevs som en konkret form av skada som behöver kompenseras för, men också utredas och justeras utifrån dagens situation. Kommissionen gör bedömningen att för att försoning ska vara möjlig måste de historiska kränkningar som begåtts mot minoriteten erkännas. Den skada som har uppstått till följd av assimileringspolitiken måste repareras. Kommissionens kartläggning och granskning bör ses som en grund för en fortsatt och långsiktig försoningsprocess. Kommissionen rekommenderar bl.a. att regeringen i nära samråd med minoriteten ska tillsätta en utredning i syfte att utreda minoritetens status som urfolk.

STR-T har vid två tillfällen, senast 2023, lämnat in en begäran till regeringen om att tornedalingar, kväner och lantalaiset ska få urfolksstatus. Regeringen har ännu inte tagit ställning i frågan. Vänsterpartiet anser att frågan om urfolksstatus måste utredas för att en försoningsprocess överhuvudtaget ska kunna fortföljas och leda till positiva resultat.

Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över om den nationella minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset ska få status som urfolk. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

20 Tornedalsteatern

Tornedalsteatern är en viktig kulturinstitution. Sedan starten 1986 har teatern haft en unik roll i att lyfta fram Tornedalens rika kulturarv, språk och identitet. Den fungerar inte bara som en scen för professionell teater utan också som en mötesplats där människor i olika åldrar och från olika bakgrunder kan samlas kring berättelser som speglar deras egna liv. En av Tornedalsteaterns största insatser är dess arbete med att synliggöra meänkieli och tornedalsk kultur. Genom föreställningar som vävs samman av musik, berättande och humor hålls språket levande och görs tillgängligt för nya generationer. På så sätt har teatern blivit en central aktör i revitaliseringen av minoritetsspråk och i arbetet med att stärka den lokala identiteten. Teatern har också stor betydelse för det lokala samhället genom att skapa delaktighet. Många av dess produktioner görs tillsammans med amatörer, ungdomar och föreningar i regionen. Genom turnéer i både Sverige och Finland och ibland internationellt har

Tornedalsteatern dessutom spridit berättelser från Tornedalen långt utanför regionens gränser.

Sammanfattningsvis har Tornedalsteatern en viktig betydelse som kulturbärare, språkförsvare och samhällsgemenskapare.

Vänsterpartiet anser därför att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att ge Tornedalsteatern ett nationellt uppdrag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

21 Sanningskommission för sverigefinnarna

Finsktalande har bott i Sverige sedan 1200-talet. Sverige har en gemensam historia med Finland som började på 1100-talet, då Sverige bestod av delar på båda sidor Östersjön fram till 1809. Under slutet av 1500-talet flyttade svedjebrukande skogsfinnar med ursprung i det finländska området Savolax till bland annat Norrland, Bergslagen och Värmland, områden som idag kallas för finnbygderna eller finnskogarna. Personer i Sverige med finsk bakgrund uppskattas i dag till ca 700 000. Några som identifierar sig som sverigefinnar är inflyttade från Finland, medan andra är födda och uppvuxna i Sverige. I dag kan 200 000–250 000 sverigefinnar tala finska. Kunskaperna i finska skiftar inom den sverigefinska minoriteten. Det finns personer som har finska som sitt modersmål eller andraspråk, medan vissa inte pratar eller förstår finska alls. Precis som de andra nationella minoriteterna har sverigefinnarna utsatts för rasism, diskriminering och oförrätter.

Sverigefinländarnas delegation är en paraplyorganisation för den sverigefinska nationella minoriteten. Organisationen verkar på nationell nivå och dess medlemsorganisationer på lokal och regional nivå. Delegationen ansvarar för generella och principiella frågor som rör det finska språket, sverigefinnarna samt de nationella minoriteternas ställning och rättigheter i Sverige. Sverigefinländarnas delegation har uppmanat den svenska staten att erkänna de övergrepp och den assimilering som den sverigefinska minoriteten har utsatts för genom en sanningskommission. I samband med det ansökte organisationen om pengar till en förstudie. I mars 2025 avslag regeringen Sverigefinländarnas ansökan om 300 000 kronor. Anledningen ska vara att regeringen vill utvärdera de pågående sannings- och försoningskommissionerna först. Enligt Vänsterpartiet är det en märklig motivering. Alla minoritetsgrupper har rätt att få

upprättelse och ett erkännande från staten oavsett vad en utvärdering av de pågående processerna kommer fram till.

Regeringen bör ta initiativ till en oberoende sanningskommission om relationen mellan svenska staten och den nationella minoriteten sverigefinnar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

22 Älvdalskan – ett nytt minoritetsspråk

I Sverige finns en uppsjö av dialekter och folkmål. Eftersom språket är föränderligt och beroende av sin samtid riskerar många av de gamla folkmålen att falla i glömska och med det också kulturyttringar såsom musik, sagor och litteratur som förts vidare på dessa folkmål. Att bevara detta kulturarv är ett sätt att bevara hela landets historia och kulturuttryck. Under senare år har älvdalskans ställning debatterats. Älvdalskan talas i dag av upp emot 3 000 personer, framför allt i Älvdalens socken i norra Dalarna. Denna språkliga varietet har traditionellt räknats som en svensk dialekt. I dag betraktas älvdalskan av många som ett eget nordiskt språk. Älvdalskan har fått sin egen språkkod av SIL International just för att den anses avvika så pass mycket från standardsvenska. Älvdalska och svenska skiljer sig åt ungefär lika mycket som isländska och svenska. Språken är olika på alla plan: språkljud, böjning, ordföljd, satsmelodi osv. Älvdalskan har sannolikt grenat av sig från urnordiskan för omkring 1 200 år sedan och har sedan utvecklats efter sina egna principer fram till slutet av 1800-talet. Då var älvdalska det självklara förstaspråket i hela området men när folkskolan inrättades blev svenska det enda språket som accepterades i skolan. Europarådets expertkommitté har uppmanat svenska regeringen att se över älvdalskans status. Vänsterpartiet menar att regeringen bör ta den uppmaningen på allvar.

Det arbete som görs av ideella krafter för att bevara språket är en central framgångsfaktor. Utan ett engagemang hos målgruppen kan inte ett språk överleva. 2018–2022 drev Älvdalens kommun ett projekt med medel från Allmänna arvsfonden. Syftet med projektet var att genom och tillsammans med barn och ungdomar rädda, bevara, revitalisera och utveckla det älvdalska språket, ett modersmål för många i målgruppen. Projektet ledde till att statusen för älvdalska språket har höjts bland barn och unga i Älvdalen. Projektet har haft en ungdomssamordnare som har arbetat tillsammans med barn och pedagoger på förskolor, skolor och fritids. Två av förskolorna använder nu älvdalskan i sin verksamhet. Pedagoger har utbildats formellt i

det älvdalska språket. Barn, unga och äldre har samarbetat kring älvdalskan med bl.a. översättningar och tryckning av böcker, gjort musikvideo och digitala appar, genomfört en dubbning av film, haft en språkkurs etc. Undervisning har hållits på högstadiet och det finns en plan för att införa undervisning av älvdalskan i samtliga årskurser i kommunen. Med ett officiellt erkännande av älvdalskan som ett eget språk skulle dock mer kunna göras och arbetet skulle få en kontinuitet.

Regeringen bör få i uppdrag att utreda älvdalskans position och se över möjligheten att älvdalskan blir ett minoritetsspråk. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

23 Teckenspråk

I dag beräknas antalet teckenspråksanvändare i Sverige till ungefär 30 000. För många är teckenspråk deras förstaspråk och svenska deras andraspråk. Det var först år 1981, efter lång kamp från dövrörelsen, som Sverige som första landet i världen gav teckenspråket status som ett erkänt språk. Innan dess var det till exempel inte tillåtet att använda teckenspråk inom skolväsendet. I språklagen jämställs det svenska teckenspråket med de nationella minoritetsspråken, men i praktiken är skyddet olika. De nationella minoritetsspråken har ett mer långtgående skydd i lagen om minoriteter och minoritetsspråken, bland annat när det gäller språkliga rättigheter inom barn- och äldreomsorgen. Vänsterpartiet anser därför att det svenska teckenspråket ska erkännas som ett nationellt minoritetsspråk. Läs mer om detta i vår motion 2024/25:1932 Språk och litteratur.

Nooshi Dadgostar (V)

Andrea Andersson Tay (V)

Tony Haddou (V)

Andreas Lennkvist Manriquez (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Isabell Mixter (V)

Jessica Wetterling (V)